

BYZANTINA
ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ

1. Παλαιοχριστιανική βασιλική τοῦ Ἰλισοῦ

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς γενομένης ἐν Ἀθήναις Βυζαντινῆς Ἐκθέσεως, ἀντικατεστάθησαν τὰ παλαιὰ ἐφθαρμένα κιγκλιδώματα τοῦ χώρου τῆς βασιλικῆς διὰ συρματοπλέγματος ἐλαφρᾶς μορφῆς, ὥστε νὰ εἶναι μὲν εὐχερῶς ὄρατὰ τὰ ἐρείπια τοῦ κτίσματος, νὰ προστατεύωνται δὲ ἀσφαλῆστερον.

Συγχρόνως, ἐγένετο γενικός καθαρισμός τοῦ χώρου καὶ ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τῶν χωμάτων ὅλα τὰ μέρη τῆς βασιλικῆς, τινὰ τῶν ὀπίσμων, ὡς τὸ νότιον πτερύγιον καὶ ἡ ΒΔ. γωνία, ἦσαν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν τελείως κεκαλυμμένα.

2. Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου καὶ Ταξιαρχῶν

Παρὰ τὴν Πλατείαν Μαβίλη. Εἶναι μονόκλιτος μετὰ τρουλλοῦ ναός, μετὰ ζωγραφικοῦ διακόσμου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Συνεργεῖον ὑπὸ τὸν ζωγράφον - συντηρητὴν κ. Τ. Μαργαριτῶφ προέβη εἰς τὸν καθαρισμὸν τῶν τοιχογραφιῶν.

3. Ὑπόγειον κτίσμα εἰς Δάφνην

Κατὰ τὴν διανοίξιν ὑπονόμου εἰς τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν Κάρπου καὶ Πυθέου τῆς περιοχῆς Δάφνης, εὐρέθη εἰς βάθος 4 μ. τετράγωνον, ἐν κατόψει, κτίσμα, μικρῶν διαστάσεων (2,05 x 2,05 μ. ἐσωτερικῶς), καλυπτόμενον διὰ χαμηλωμένου θόλου (ἀσπίδος), συνολικοῦ ὕψους 2,40 μ. Ἡ μεταβάσις ἀπὸ τοῦ τετραγώνου εἰς τὸν κύκλον γίνεται τῇ βοήθειᾳ σφαιρικῶν τριγώνων. Εἰς τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον ἀνοίγεται μία τοξωτὴ πυλὶς, τειχισμένη νῦν, πλάτους 0,70 μ. εἰς δὲ τὸν δυτικὸν σχηματίζεται τοξωτὴ τυφλὴ κόγχη (Πί ν. 109 α). Ἡ τοιχοποιία του εἶναι ἐπιμελετημένη. Καὶ οἱ μὲν τέσσαρες τοῖχοι εἶναι λιθόκτιστοι, διαιρούμενοι καθ' ὕψος εἰς ζῶνας διὰ τεσσάρων ταινιῶν ἐκ πλίνθων, τὰ δὲ σφαιρικά τρίγωνα καὶ ὁ θόλος δι' ἐπαλλήλων σειρῶν ὀπτῶν πλίνθων, διαστάσεων 0,40 x 0,20 x 0,045 μ.

Ὁδὲν στοιχεῖον εὐρέθη διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς χρονολογίας καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ κτίσματος τούτου. Ἐκ τοῦ τρόπου τοιχοδομίας καὶ τοῦ σχήματός του δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι κατασκευάσθη πιθανώτατα διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τάφος κατὰ τὸν 4ον - 5ον αἰῶνα μ.Χ.

4. Μονὴ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὑμηττοῦ (Βλ. ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 69). Ἐγένοντο:

α) Ἐπισκευὴ καὶ συμπλήρωσις τῆς καμάρας τῆς Τραπέζης καὶ ἐπικεράμωσις αὐτῆς (Πί ν. 109 β, 110 α).

β) Κατεδάφισις μικρᾶς ἀποθήκης, κτισθείσης πρὸ τινῶν ἐτῶν ἐντὸς τῆς Τραπέζης. Ἐπισκευὴ καὶ στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν αὐτῆς.

γ) Ἐπισκευὴ τῆς κεραμώσεως τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς (Πί ν. 110 β).

δ) Ἀφαίρεσις τῶν συγχρόνων ἀνταισθητικῶν πλακιδίων ἐκ τοῦ διαπέδου τοῦ Καθολικοῦ καὶ ἐπίστρωσις διὰ μαρμαρίνων πλακῶν. Κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν εὐρέθησαν ἐλάχιστα τμήματα τῆς ἀρχικῆς πλακοστρώσεως διὰ πηλίνων πλακῶν διαστάσεων 0,40 x 0,20 μ.

ε) Ἐπισκευὴ καὶ συντήρησις τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Καθολικοῦ διὰ συνεργεῖον ὑπὸ τὸν ζωγράφον - συντηρητὴν κ. Σ. Μπαλτογιάννην. Δείγματα τῆς γενομένης ἐργασίας παρέχουν οἱ Πί ν. 111 α - β.

5. Μονὴ Ἀγίου Ἰωάννου Καρέα

Ἐγένοντο συμπληρωματικαὶ τινες ἐργασίαι εἰς τὰς πέρυσι γενομένας, ἦτοι:

α) καθαρισμός τῶν ἐρειπίων τῶν κελλίων καὶ τοῦ χώρου, β) κατασκευὴ 15 μ² τῆς πρὸ τοῦ ναοῦ πλακοστρώσεως, γ) συμπλήρωσις καὶ ἀποκατάστασις τῆς λιθίνης κλίμακος, νοτίας τοῦ ναοῦ, καὶ δ) συμπλήρωσις καὶ στερέωσις τοῦ τοίχου τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῆς Μονῆς.

6. Μονὴ Πετράκη

Ἐγένετο καθαρισμός καὶ στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Καθολικοῦ, διὰ συνεργεῖον ὑπὸ τὸν ζωγράφον - συντηρητὴν κ. Φώτην Ζαχαρίου.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐγένετο σχεδιαστικὴ τοποθέτησις τῶν συνθέσεων, ἀνάγνωσις ὄλων τῶν ἐπιγραφῶν κ.λ.π. Ἐπίσης ἐγένοντο λεπτομερεῖς παρατηρήσεις εἰς τὴν τεχνικὴν, τὴν σύνθεσιν τῶν ζωγραφικῶν στοιχείων καὶ τῶν ἐπιχρισμάτων, τὰς διαστάσεις τῶν μορφῶν κ.λ.π.

Διεπιστώθη ὅτι ὁ Παντοκράτωρ εἶναι ἐπιζωγραφημένος, ἀνεφάνη δὲ καὶ μέρος ἐπιγραφῆς τῆς προηγούμενης περιόδου, μὲ τὰ γράμματα ΕΠΕΒ.

Ἐξηκριβώθη ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ τυμπάνου δὲν εἶναι κυλινδρική, ὡς φαίνεται, ἀλλὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ εὐθείας ἐπιφανείας, ἀκολουθοῦσας τὴν ἐξωτερικὴν διαμόρφωσιν αὐτοῦ.

Δείγματα τοῦ γενομένου καθαρισμοῦ καὶ τῆς

στερεώσεως τῶν τοιχογραφιῶν δεικνύουν οἱ Πί ν. 112 α - β, 113 α - β, 114 α - β, 115 α - β, 116 α - β.

7. Μονὴ Καισαριανῆς

Ἐγένετο καθαρισμὸς καὶ στερεώσεις τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Νάρθηκος τοῦ ναοῦ διὰ συνεργείου ὑπὸ τὸν ζωγράφον - συντηρητὴν κ. Τ. Μαργαριτῶφ (Πί ν. 116 γ, 117 α - β, 118 α - β).

Κατὰ τὰς ἐργασίας ἀντικαταστάσεως τῶν ἐφθαρμένων ἐπιχρισμάτων, ἀπεκαλύφθη εἰς τὴν νοτίαν παραστάδα τῆς δυτικῆς θύρας τοῦ Νάρθηκος ἐπιγραφή, ἐγχάρακτος ἐπὶ ἐπιμήκους λίθου, ἔχουσα οὕτω:

ΑΧΠ ΜΑ
ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΤΑ ΜΗ ΜΟ
ΝΑΝ ΟΨΙΝ απ

Πρόκειται περὶ τῆς γνωστῆς καρκινικῆς ἐπιγραφῆς, τῆς Ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως, χαραχθείσης ἐπὶ τοῦ λίθου τὸ ἔτος ΑΧΠ=1680 τὸ ὁποῖον ἀναγράφεται δὶς, εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς.

Τὰ τρία ἢ τέσσαρα γράμματα εἰς τὴν ἀρχὴν τὰ ὁποῖα ἀνεγνώσθησαν ὡς ΗΠ.ϛ δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐξηγηθοῦν.

Εἰς τὸ τόξον, τὸ ὑπεράνω τοῦ ὑπερθύρου τῆς νοτίου θύρας τῆς ὀδηγούσης ἀπὸ τοῦ νάρθηκος εἰς τὸν κυρίως ναόν, ἀπεκαλύφθη ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν νάρθηκα ἐπιφανείας τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ κυρίως ναοῦ τοιχογραφία ὑπὸ τὸ σήμερον ὄρατον στρώμα τοῦ ζωγραφικοῦ διακόσμου. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τοὺς μοναστηριακοὺς ναοὺς συνήθειαν, ὁ δυτικὸς τοίχος τοῦ κυρίως ναοῦ, ὅτε ἦτο ἐλεύθερος, ἔφερε ζωγραφικὸν διάκοσμον. Ὁ προστεθεὶς ἀργότερον νάρθηξ ἐκάλυψε τὸν διάκοσμον τοῦτον.

Ἐπὶ τῆς βορείου παραστάδος τῆς δυτικῆς θύρας καὶ ἐπὶ τῆς ἀπεικονίσεως τῆς Ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας (Πί ν. 118 β) ὑπάρχουν πολλὰ χαράγματα, τινὰ τῶν ὁποίων ἀναγνωσθέντα ἔχουν ὡς ἑξῆς:

— T. Raymond 1889

— 1784 ἐκυμήθη ὁ ἅγιος καθηγούμενος...

— 1742 Ἰουλίου 29, ἀπέθανε ὁ γεροαναίας ἡμέρα παρασκευῆ

— 1787 Ὀκτωβ.

— 1836 Αϛ

— I. Βουτσινᾶς 1880

— 1813 μαῖον θεοφάνης Σ. Ζ. Πρέτζκας.

Ἵλιγον βορειότερον :

— 1858 Γ. Κραβέκιας

— Δ. Κωστόπουλος

— Χ. Χριστόπουλος 1846

Εἰς τὸν τοῖχον νοτίως τῆς δυτικῆς θύρας:

— 174. Ἰουλίου 10

ἀπέθανε ὁ γέρος

Παρθένιος ἡμέ

ρα κυριακὴ

— 1783 Σεπτεβρίου 27 ἡμέρα τετάρτη

ἀπέθανε ὁ διάκον

— 1780 ἐκυμήθη ὁ ἅγιος καθηγούμενος Παρθένιος

— 1786 πέθανε ὁ ἅγιος ἀθηνῶν γερμανός (;)

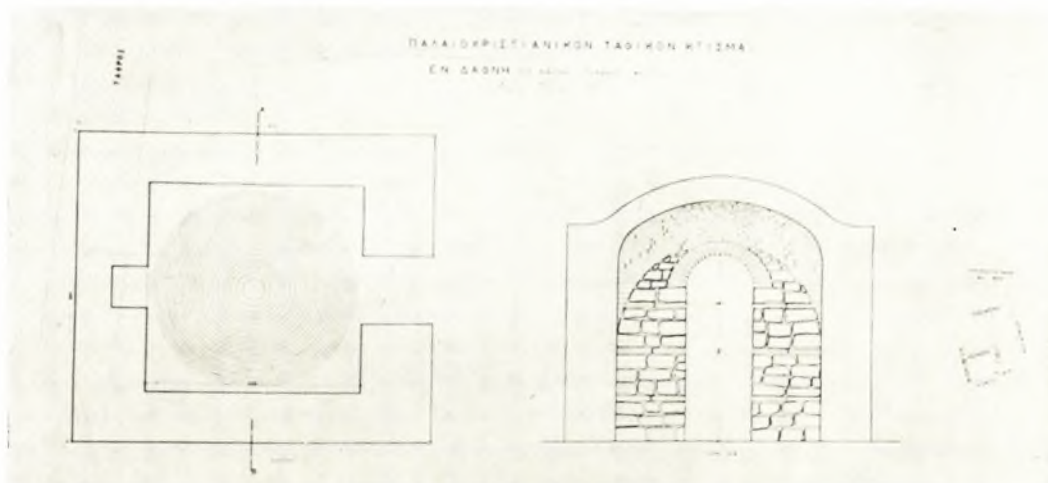
ΑΤΤΙΚΗ

Νταοὺ Πεντέλης

Ἐφέτος ἐγένετο ἓν μέρος τοῦ ἐγκριθέντος πέρσι προγράμματος ἐργασιῶν, διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς εἰσροῆς τῶν ὑδάτων ἐντὸς τοῦ Καθολικοῦ, τὴν ἀσφάλισιν τούτου ἐκ τοῦ περίξ σχηματισθέντος κενοῦ καὶ τὴν ἐν γένει κτηριακὴν ἀποκατάστασιν καὶ διαμόρφωσιν τοῦ χώρου τῆς γυναικειᾶς Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος ἢ τοῦ Ταῶ, τῆς ἄλλως γνωστῆς ὡς Νταοῦ Πεντέλης. (βλ. ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 99. Εὐρετήριο Μουσ. Μν. Ἑλ., τευχ. Γ' σ. 188. Γ. Σωτηρίου «Νταοῦ Πεντέλη», Ἀθήναι 1925, ΔΧΑΕ 1894, 23. Γ. Λαδᾶ, Νταοῦ - Πεντέλη, Ἀθήναι 1963). Αἱ γενόμεναι ἐργασίαι ἔχουν ὡς ἀκολούθως:

α) Ἵνοιγη βαθὺς χάνδαξ περίξ τοῦ κτηρίου τοῦ ναοῦ. Εἰς τὸ σχηματισθέν κενὸν κατεσκευάσθη αὐλαξ, ὀρθογωνίου διατομῆς, εἰς τὸν πυθμένα τῆς ὁποίας εὐρισκόμενον κατὰ πολὺ χαμηλότερον τῆς στάθμης τοῦ ἐσωτερικοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ, ἐδόθη κλίσις πρὸς Δ., ὥστε τὰ τυχόν εἰσρέοντα εἰς τὴν αὐλακα ὕδατα νὰ εὐρίσκουν διέξοδον πρὸς τὴν κατεῦθυσιν ταύτην. Ἡ αὐλαξ κατεσκευάσθη ἐξ ὀπλισμένου σκυροδέματος μετ' ἀναλόγου μείξεως ἀνθυγραντικοῦ ὕλικου, τὸ ὕψος δὲ αὐτοῦ ποικίλλει, ἀναλόγως πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ περιβάλλοντος τὸ κτήριο ἐδάφους. Οὕτω, εἰς τὴν ἐκ Δ. ἀρχὴν του εἶναι ἐλάχιστον, ἤτοι 0,20 - 0,40 μ., εἰς τὸν ἀνατολικὸν ὁμος τοῖχον καὶ κυρίως εἰς τὴν κόγχην τοῦ Ἱεροῦ, φθάνει τὰ 3,50 μ. μετ' ἄνω πλάτος 0,50 μ.

Ἡ ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὴν τοιχοποιίαν τοῦ ναοῦ πλευρὰ τῆς αὐλακος, διεμορφώθη εἰς ἰσχυρότατον θάρακα, ὀπλισθέντα διὰ πυκνοτάτου πλέγματος ἐκ σιδηρῶν ράβδων (F 8 καὶ F 5), μετ' εἰσδόσεις — «ντουλάπια» — ἐντὸς τῆς τοιχοδομῆς, ὥστε νὰ ἐνισχυθῇ ἡ ὑποθεμελίωσις τοῦ κτηρίου (Πί ν. 119 α - β). Τὸ κενὸν τῆς αὐλακος ἐπληρώθη διὰ λίθων, ἡ κορυφὴ δὲ αὐτῆς ἐκαλύφθη διὰ χώματος, διαμορφωθέντος καταλλήλως, εἰς τρόπον ὥστε ἡ αὐλαξ κατέστη ἀθέατος. Οὕτω,

Ἄττικη: α. Σχέδια παλαιοχριστιανικοῦ κτίσματος εἰς ὁδὸν Πυθέου καὶ Κάρπου, β. Μονὴ Ἁγ. Ἰωάννου Θεολόγου. Ἡ Τράπεζα πρὸ τῶν ἐργασιῶν

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

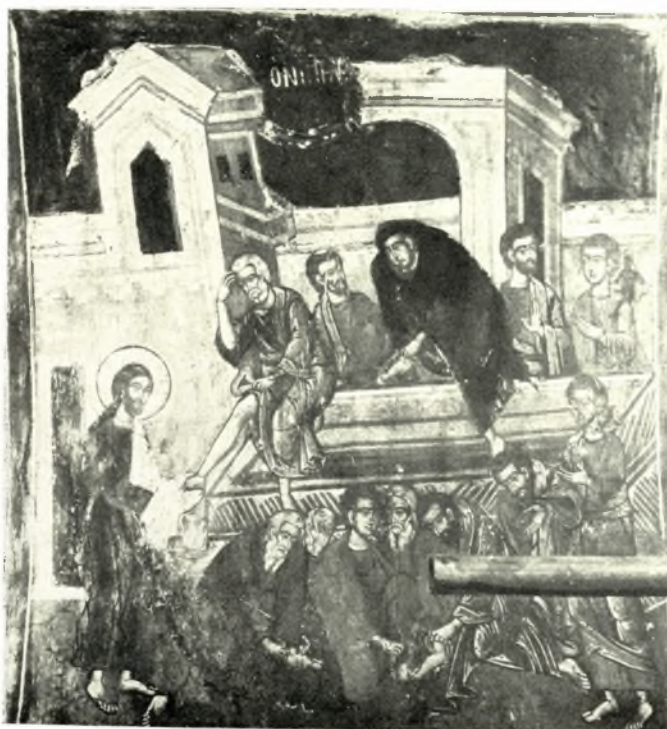
Ἄττική. Μονή Ἁγ. Ἰωάννου Θεολόγου: α. Ἡ Τράπεζα μετὰ τὰς ἐργασίας, β. Τὸ Καθολικόν

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Ἀττική. Μονή Ἁγ. Ἰωάννου Θεολόγου: α. Ἡ Πλατυτέρα, β. Ἡ Θεία Κοινωνία. Λεπτομέρεια

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Ἀττική. Μονή Πετράκη: α - β. Ὁ Νιπτήρ πρό και μετά τόν καθαρισμόν

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Ἄττική. Μονή Πετράκη: α - β. Ἡ Βάπτισις πρό και μετά τόν καθαρισμόν

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Ἄττική. Μονή Πετράκη: α - β. Ἐκ τῶν Οἴκων, πρὸ καὶ μετὰ τὸν καθαρισμὸν

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Ἀττική. Μονή Πετράκη: α - β. Ὁ Δείπνος, πρὸ καὶ μετὰ τὸν καθαρισμὸν

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Ἄττική: α. Μονὴ Πετράκη. Ἐκ τῆς Οὐρανοῦ Λειτουργίας, μετὰ τὸν καθαρισμόν, β. Μονὴ Πετράκη. Ὁ Ἰούδας, μετὰ τὸν καθαρισμόν, γ. Μονὴ Καισαριανῆς (Νάρθηξ). Ἡ Ἁγ. Τριάς, μετὰ τὸν καθαρισμόν

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Ἀττική. Μονή Καισαριανῆς (Νάρθηξ): α. Ἡ Ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, β. Ἡ Ἄμπελος

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Ἄττικὴ. Μονὴ Καισαριανῆς (Νιόβη): α. Ὁ Προφήτης Ἰωήλ, β. Ἡ Ὁσία Μαρία ἢ Αἰγυπτία. Χοράγμιστα.

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ